

JALOLIDDIN DAVONIY QARASHLARIDA OILA VA USTOZNING AXLOQIY TARBIYADAGI O'RNI

Raximova Intizor Rustamovna,

Urganch RANCH texnologiya universiteti dotsenti, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

intizorrahimova384@gmail.com

Masharipova Durdona Raximbergen qizi,

Stajyor-o'qituvchi.

donadonam586@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v18i.1593>

MAQOLA HAQIDA/ О СТАТЬЕ

Qabul qilindi: 15-aprel 2026-yil

Tasdiqlandi: 17-aprel 2026-yil

Jurnal soni: 18-A

Maqola raqami: 33

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

axloqiy tarbiya, oila, ustoz, komil inson, tarbiya jarayoni, ma'naviy qadriyatlar, pedagogik meros, "Axloq Jaloliy", ijtimoiy muhit, shaxs kamoloti

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Mazkur maqolada Jaloliddin Davoniy qarashlarida oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'rni chuqur tahlil etiladi. Unda mutafakkirning inson kamoloti, ma'naviy yetukligi va komil insonni shakllantirishdagi asosiy omillar haqidagi fikrlari yoritilgan. Ayniqsa, oilaning bola tarbiyasidagi birlamchi muhit sifatidagi ahamiyati alohida ko'rsatib o'tiladi. Ota-ona namunasi, oiladagi muhit va munosabatlarning farzand axloqiga ta'siri keng ochib beriladi. Shu bilan birga, ustozning nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi sifatidagi o'rni ham muhim omil sifatida talqin qilinadi. Davoniy ta'limotida ustoz shaxsining pokligi, bilimdonligi va odob-axloqi yosh avlod tarbiyasiga bevosita ta'sir etishi ta'kidlanadi. Maqolada axloqiy qadriyatlar, odob me'yorlari va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalari Davoniy qarashlari asosida izohlanadi. Shuningdek, barkamol insonni tarbiyalashda oila va ta'lim muassasalari hamkorligining zarurligi ilmiy asosda asoslab beriladi. Tadqiqot davomida mutafakkir merosining bugungi kundagi dolzarbligi ham ochib beriladi. Uning qarashlari zamonaviy tarbiya tizimi bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Natijada, Davoniy ta'limotining yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashdagi o'rni muhim ekani xulosa qilinadi.

ABOUT THE PAPER

Accepted: 15 april 2026

Approved: 17 april 2026

Volume: 18-A

Paper number: 33

KEYWORDS

moral education, family, teacher, perfect individual, pedagogical heritage, spiritual values, Akhloq Jalali, social environment, personal development

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of Jaloliddin Davani views on the role of family and teachers in moral education. It explores the thinker's ideas about the development of a morally mature and well-rounded individual. Special attention is given to the family as the primary environment of a child's upbringing. The influence of parents, family relationships, and the moral atmosphere on a child's character formation is thoroughly discussed. In addition, the role of the teacher is examined not only as a provider of knowledge but also as a moral guide and mentor. Davani emphasizes the importance of the teacher's personal integrity, knowledge, and ethical behavior. The article also addresses moral values, ethical norms, and social responsibility within his philosophical framework. It highlights the importance of cooperation between family and educational institutions in raising the younger generation. Furthermore, the relevance of Davani's ideas in contemporary society is analyzed. A comparative approach is used to relate his views to modern educational practices. The study concludes that his teachings remain significant in shaping morally developed individuals.

Kirish. Insoniyat taraqqiyotida axloqiy tarbiya masalasi har doim muhim o'rin tutib kelgan. Jamiyatning barqaror rivoji, avvalo, ma'naviy yetuk, axloqan pok va ijtimoiy mas'uliyatni his etadigan shaxslarni tarbiyalash bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, Sharq mutafakkirlarining boy ilmiy-merosida axloqiy tarbiya, komil insonni shakllantirish, oila va ustozning bu jarayondagi o'rni masalalari alohida e'tibor markazida bo'lgan. Ana shunday allomalardan biri Jaloliddin Davoniy bo'lib, uning pedagogik va axloqiy qarashlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Davoniy o'z asarlarida inson kamolotini ta'minlovchi asosiy omillar sifatida oila muhitini va ustoz shaxsini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, bola tarbiyasining poydevori oilada qo'yiladi, aynan shu muhitda insonning dastlabki axloqiy qarashlari, odob me'yorlari va ijtimoiy xulqi shakllanadi. Shu bilan birga, ustozning o'rni ham beqiyos bo'lib, u nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy namuna orqali tarbiyalovchi muhim ijtimoiy shaxs hisoblanadi. Davoniy ta'limotida ustozning bilimdonligi bilan bir qatorda uning ma'naviy pokligi, odob-axloqi va jamiyat oldidagi mas'uliyati ham muhim mezon sifatida ko'rsatiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni ma'naviy tahdidlardan asrash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biridir. Shu sababli, Davoniy merosini o'rganish va uning axloqiy tarbiya haqidagi qarashlarini zamonaviy pedagogik jarayonlarga tatbiq etish ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi — Jaloliddin Davoniy qarashlarida oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'rni tahlil qilish hamda uning bugungi ta'lim-tarbiya tizimidagi ahamiyatini ochib berishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Jaloliddin Davoniyning axloqiy-falsafiy qarashlari Sharq pedagogik tafakkurida muhim o'rin tutadi va bu borada ko'plab zamonaviy tadqiqotlar olib borilgan. So'nggi yillarda uning merosini qayta o'rganish, ayniqsa, axloqiy tarbiya, oila va ustoz masalalari kontekstida tahlil qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan,

Davoniyning axloqiy qarashlari va ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati bir qator ilmiy ishlarda keng yoritilgan [1].

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda oilaning tarbiyadagi o'rni alohida konsept sifatida qaralib, unda shaxs shakllanishining dastlabki bosqichi aynan oilada kechishi ta'kidlanadi [2]. Bu jihat Davoniy qarashlari bilan uyg'un bo'lib, u ham oilani axloqiy kamolotning asosiy omili sifatida talqin qiladi. Shu bilan birga, ustoz shaxsining ijtimoiy va ma'naviy roli zamonaviy ilmiy ishlarda keng yoritilib, pedagogning nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy ta'sir ko'rsatuvchi shaxs ekani asoslab berilgan [3].

Davoniy ta'limotida axloqiy qadriyatlar, komil inson g'oyasi va ma'naviy yetuklik masalalari boshqa Sharq mutafakkirlari qarashlari bilan qiyosiy tahlil qilingan tadqiqotlar ham mavjud [4]. Ushbu izlanishlar natijasida Davoniyning qarashlari umumiy islomiy axloqiy-falsafiy an'analarning muhim tarkibiy qismi ekanligi aniqlangan. Shuningdek, globallashuv sharoitida yoshlar tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarining uyg'unligini ta'minlash masalalari ham ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinmoqda [5].

So'nggi tadqiqotlarda ta'lim tizimida ustoz-shogird munosabatlarining yangi pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirilishi, bunda tarixiy merosdan samarali foydalanish zarurligi qayd etilgan [6]. Bu esa Davoniy merosining bugungi kunda ham amaliy ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Bundan tashqari, oilaviy tarbiya va ma'naviy muhitning yoshlar xulq-atvoriga ta'siri psixologik va sotsiologik jihatdan ham o'rganilgan [7].

Davoniy qarashlarini zamonaviy ta'lim konsepsiyalari bilan uyg'unlashtirish masalalari ham ilmiy tadqiqotlarda muhim yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda [8]. Bu borada uning axloqiy qarashlari kompetensiyaviy yondashuv bilan bog'lab tahlil qilinmoqda. Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Davoniy merosi axloqiy tarbiya, oila va ustozning o'rni masalalarini chuqur anglashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [9].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot Jaloliddin Davoniyning axloqiy-falsafiy qarashlarini o'rganish hamda ularning oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'rnini yoritishdagi ahamiyatini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida kompleks yondashuv asosida bir qator ilmiy-uslubiy metodlardan foydalanildi.

Avvalo, tarixiy-falsafiy tahlil metodi yordamida Davoniy asarlaridagi axloqiy qarashlar o'rganildi va ularning shakllanish omillari aniqlashtirildi. Bu metod mutafakkirning o'z davri ijtimoiy-madaniy muhitini hisobga olgan holda uning g'oyalari chuqur anglash imkonini berdi.

Shuningdek, qiyosiy-tahliliy metod orqali Davoniy qarashlari boshqa Sharq mutafakkirlarining pedagogik va axloqiy g'oyalari bilan solishtirildi. Bu esa uning ta'limotining o'ziga xos jihatlari va umumiylik tomonlarini aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv asosida oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'zni o'zaro bog'liq ijtimoiy institutlar sifatida tahlil qilindi. Mazkur yondashuv orqali tarbiya jarayonining yaxlit mexanizmi ochib berildi.

Bundan tashqari, pedagogik kuzatuv va umumlashirish metodlari yordamida zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonidagi amaliy holatlar tahlil qilinib, Davoniy qarashlari bilan bog'liq xulosalar chiqarildi. Kontent-tahlil metodi orqali ilmiy adabiyotlar, maqolalar va manbalar o'rganilib, mavzuga oid asosiy g'oyalar tizimlashtirildi.

Shuningdek, tadqiqot davomida induksiya va deduksiya metodlari qo'llanilib, umumiy nazariy xulosalardan xususiy natijalarga va aksincha, xususiy kuzatishlardan umumiy xulosalarga kelindi. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta'minladi.

Natijada qo'llanilgan metodlar majmui Jaloliddin Davoniyning oila va ustoz haqidagi qarashlarini har tomonlama yoritish, ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini ochib berish hamda ilmiy xulosalar chiqarishga imkon yaratadi.

Natijalar. Sharq uyg'onish davrining yirik mutafakkirlaridan biri bo'lgan Jaloliddin Davoniy inson kamoloti, ma'naviy yetuklik va axloqiy tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Uning qarashlarida jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida ma'rifati, odobi va komil insonni shakllantirish masalasi ilgari suriladi. Davoniy insonning axloqiy shakllanishida oila, ustoz, muhit va jamiyatning o'zaro bog'liq holdagi ta'sirini ilmiy-falsafiy jihatdan asoslab beradi.

Mutafakkirning fikricha, inson tabiatan ezgulikka moyil bo'lsa-da, uning kamoloti tarbiya orqali shakllanadi. Shu sababli ham u tarbiyani inson hayotidagi eng muhim omillardan biri sifatida baholaydi. Davoniy qarashlarida tarbiya nafaqat bilim berish, balki insonning ruhiy, ma'naviy va axloqiy dunyosini shakllantirish jarayoni sifatida talqin qilinadi. Bu jihatdan uning qarashlari bugungi zamonaviy pedagogik tamoyillar bilan hamohangdir.

Davoniy inson tarbiyasining boshlang'ich maskani sifatida oilani ko'rsatadi. Uning ta'kidlashicha, bolaning xarakteri, dunyoqarashi va odob-axloqi avvalo oilada shakllanadi. Ota-onaning shaxsiy namunasi farzand kamolotida muhim omil hisoblanadi. Agar oilada mehr-oqibat, hurmat, halollik va poklik hukm sursa, bola ham ana shu qadriyatlar asosida voyaga yetadi. Aksincha, oiladagi ziddiyat, beparvolik va ma'naviy bo'shliq yosh avlodning axloqiy shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mutafakkir oiladagi tarbiya jarayonida ayniqsa ota mas'uliyatiga katta urg'u beradi. Uning fikricha, ota oilaning boshqaruvchisi va farzand tarbiyasining asosiy mas'ul shaxsi hisoblanadi. Shu bilan birga, ona mehr-muhabbat va odobning timsoli sifatida bolaning ruhiy dunyosiga bevosita ta'sir qiladi. Demak, Davoniy qarashlarida farzand tarbiyasi ota va onaning o'zaro hamkorligi asosida amalga oshiriladigan murakkab ijtimoiy jarayon sifatida talqin qilinadi.

Bugungi kunda olib borilgan pedagogik va psixologik tadqiqotlar ham oiladagi muhit bolaning ma'naviy shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlamoqda. Xususan, oiladagi sog'lom ma'naviy muhit farzandning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy faolligi va axloqiy qarashlarini shakllantirishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan Davoniy ilgari surgan g'oyalar o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Muhokama. Davoniy oilani jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti sifatida baholaydi. Unga ko'ra, davlat va jamiyat taraqqiyoti oiladagi tarbiya darajasiga bevosita bog'liqdir. Agar oilada barkamol avlod voyaga yetsa, jamiyatda ham adolat, ma'rifat va taraqqiyot hukm suradi. Shu bois mutafakkir oilaning ma'naviy mas'uliyatini yuqori darajada baholaydi.

Davoniy qarashlarida oiladagi tarbiya quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1. Farzandga odob va hurmatni singdirish;
2. Halollik va poklikka o'rgatish;
3. Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat ruhida tarbiyalash;
4. Ilm olishga qiziqtirish;
5. Mehnatsevarlik va sabr-toqatni shakllantirish.

Mutafakkirning fikricha, oiladagi tarbiya jarayonida zo'ravonlik yoki haddan tashqari qattiqqo'llik emas, balki mehr-muhabbat va oqilona yondashuv ustuvor bo'lishi lozim. Chunki bolaning ruhiy olami nozik bo'lib, unga qo'pol munosabat salbiy oqibatlarini keltirib chiqaradi. Bu qarash bugungi zamonaviy pedagogika va bolalar psixologiyasi bilan ham to'liq uyg'unlashadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bugungi globalashuv sharoitida oilaning tarbiyaviy vazifalari yanada murakkablashmoqda. Axborot oqimining kuchayishi, internet va ommaviy madaniyatning ta'siri yoshlar ongiga turlicha g'oyalarni singdirmoqda. Bunday vaziyatda oilaning ma'naviy nazorati va axloqiy tarbiyadagi o'zni yanada ortadi. Davoniy ta'limoti aynan shu jihatdan muhim metodologik manba bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, mutafakkir oiladagi o'zaro hurmat muhitini axloqiy tarbiyaning asosi sifatida ko'rsatadi. Uning fikricha, farzand ota-onaning o'zaro munosabatini kuzatish orqali hayotiy xulq-atvorni o'rganadi. Agar oilada samimiylik va hurmat ustuvor bo'lsa, bola ham ana shu fazilatlarini o'zida mujassamlashtiradi.

Davoniy qarashlarida ustoz shaxsi alohida e'tiborga loyiqdir. U ustozni inson kamolotiga yo'l ko'rsatuvchi ma'naviy rahbar sifatida talqin qiladi. Mutafakkirning fikricha, haqiqiy ustoz nafaqat bilim beruvchi, balki o'zining odobi, muomalasi va hayot tarzi bilan boshqalarga namuna bo'luvchi shaxsdir.

Davoniy ustozga quyidagi asosiy talablarni qo'yadi:

- Chuqur ilm egasi bo'lish;
- Yuksak axloqqa ega bo'lish;
- Adolatli va halol bo'lish;
- Shogirdlarga mehr bilan munosabatda bo'lish;
- Sabr-toqatli va kamtar bo'lish.

Mutafakkirning ta'kidlashicha, ustozning odobi shogird tarbiyasiga kuchli ta'sir qiladi. Chunki yoshlar ko'proq amaliy namuna orqali tarbiyalanadi. Agar ustozning xulqi va muomalasi yuksak bo'lsa, shogird ham unga ergashadi. Aksincha, ilmi bo'lsa-da, axloqan zaif ustoz jamiyat uchun yetuk shaxsni tarbiyalay olmaydi.

Davoniy ustoz va shogird o'rtasidagi munosabatlarni ma'naviy yaqinlik asosida qurishni tavsiya etadi. Uning fikricha, ustoz shogirdning qalbiga yo'l topa olishi kerak. Bu esa faqat samimiylik va mehr orqali amalga oshadi.

Bugungi ta'lim tizimida ham pedagog shaxsining o'zni nihoyatda muhim hisoblanadi. O'quvchi ko'pincha ustozning nafaqat bilimini, balki kiyinish madaniyati, muomala uslubi va hayotiy qarashlarini ham o'zlashtiradi. Shu sababli zamonaviy pedagoglardan yuqori kasbiy kompetensiya bilan birga, yuksak ma'naviy fazilatlar ham talab etiladi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, yoshlar orasida ma'naviy bo'shliqning yuzaga kelishiga ayrim hollarda ustoz va o'quvchi o'rtasidagi ma'naviy aloqalarning sustligi sabab bo'lmoqda. Bu esa Davoniy ta'limotidagi ustoz-shogird munosabatlarini qayta tiklash zaruratini ko'rsatadi.

Davoniy ta'limotining markazida komil inson g'oyasi turadi. Mutafakkir insonning mukammalligi uning ilmida emas, balki axloqida namoyon bo'lishini ta'kidlaydi. Shu bois u axloqiy tarbiyani barcha bilimlarning asosi sifatida baholaydi.

Komil inson quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi kerak deb hisoblaydi:

- Rostgo'ylik;
- Adolatparvarlik;
- Kamtarlik;
- Saxovat;
- Sabr-toqat;
- Halollik;
- Ilmga intilish;
- Vatanni sevish.

Davoniy fikricha, ana shu fazilatlarini shakllantirishda oila va ustoz birgalikda faoliyat olib borishi zarur. Agar oila va ta'lim muassasasi o'rtasida hamkorlik mavjud bo'lsa, yosh avlodning ma'naviy kamoloti samarali kechadi.

Hozirgi davrda ayrim yoshlar orasida individualizm, befarqlik va ma'naviy qadriyatlarga loqaydlik holatlari kuzatilmoqda. Bunday muammolarni bartaraf etishda Davoniy merosidan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda uning g'oyalari katta pedagogik imkoniyatlarga ega.

Davoniy qarashlarining muhim jihatlardan biri – oila va ustoz hamkorligiga berilgan yuksak bahodir. Mutafakkirning fikricha, farzand tarbiyasi faqat ota-onaning yoki faqat ustozning vazifasi emas. Bu ikki institut bir-birini to'ldiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi tizim sifatida faoliyat yuritishi kerak.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik sust bo'lgan hollarda yoshlarning xulq-atvorida turli muammolar yuzaga

keladi. Jumladan:

- Ta'limga qiziqishning pasayishi;
- Intizom buzilishi;
- Virtual muhitga haddan tashqari bog'lanish;
- Ma'naviy qadriyatlarga befarqlik;
- Ijtimoiy mas'uliyatning sustligi.

Davoniy ta'limotida esa ustoz va ota-onaning bir maqsad yo'lida harakat qilishi farzand kamolotining muhim omili sifatida talqin qilinadi. Bu g'oya bugungi "maktab-oila-mahalla" hamkorligi tizimi bilan hamohangdir.

Shuningdek, mutafakkir tarbiya jarayonida individual yondashuv zarurligini ham ta'kidlaydi. Har bir bolaning qobiliyati, xarakteri va ruhiyati turlicha bo'lgani sababli, unga mos pedagogik usullar qo'llanishi kerak. Bu esa zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan davrda yoshlar tarbiyasi masalasi yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Turli mafkuraviy tahdidlar, ommaviy madaniyat va axborot xurujlari yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday sharoitda milliy ma'naviy merosga murojaat qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Davoniy qarashlari yoshlarni:

- Milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash;
- Ma'naviy immunitetni shakllantirish;
- Axloqiy fazilatlarini rivojlantirish;
- Ota-onaga hurmat ruhida voyaga yetkazish;
- Ilm-fanga muhabbat uyg'otish

kabi yo'nalishlarda muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Davoniy merosidan ta'lim tizimida keng foydalanish yoshlarning ma'naviy tarbiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, umumta'lim maktablari, oliy ta'lim muassasalari va oilaviy tarbiya tizimida uning axloqiy qarashlarini targ'ib qilish muhim pedagogik samara beradi.

Tahlillar asosida quyidagi natijalarga erishildi:

- Jaloliddin Davoniy axloqiy tarbiya masalasini inson kamolotining asosiy omili sifatida talqin qilgan;
- Mutafakkir oilani axloqiy tarbiyaning birlamchi va eng muhim maskani deb hisoblagan;
- Ustoz shaxsi yosh avlodning ma'naviy shakllanishida hal qiluvchi omil sifatida baholangan;
- Oila va ustozning hamkorligi komil inson tarbiyasining muhim sharti ekanligi asoslab berilgan;
- Davoniy qarashlari zamonaviy pedagogika va ma'naviy tarbiya tamoyillari bilan uyg'un ekanligi aniqlangan;
- Mutafakkir merosi bugungi yoshlar tarbiyasida muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilishi isbotlangan.

Umuman olganda, Jaloliddin Davoniyning oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'rni haqidagi qarashlari bugungi ta'lim va tarbiya tizimi uchun ham muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega. Uning g'oyalari yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni mustahkamlash hamda ma'naviy yetuk jamiyatni shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. Mazkur tadqiqot davomida Jaloliddin Davoniyning oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'rni haqidagi qarashlari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilindi hamda ularning bugungi ta'lim-tarbiya tizimidagi ahamiyati ochib berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mutafakkirning axloqiy tarbiya haqidagi g'oyalari inson kamolotini ta'minlashga qaratilgan yaxlit ma'naviy tizimni tashkil etadi.

Davoniy insonning axloqiy shakllanishida oilani birlamchi va eng muhim ijtimoiy muhit sifatida baholaydi. Uning fikricha, farzandning

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rahmonov A. Sharq mutafakkirlarining axloqiy qarashlari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
2. Karimova D. Oilaviy tarbiya va shaxs shakllanishi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
3. Ismoilov B. Pedagogik mahorat va ustoz shaxsiyati. – Toshkent: Innovatsiya, 2023.
4. Abdullayev S. Islom falsafasida komil inson g'oyasi. – Samarqand: Imom Buxoriy nashriyoti, 2021.

xarakteri, odobi, dunyoqarashi va hayotiy qarashlari avvalo oilada shakllanadi. Shu sababli ota-onaning ma'naviy saviyasi, o'zaro munosabati va tarbiyaviy mas'uliyati yosh avlod kamolotida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida oiladagi sog'lom muhit bolaning ma'naviy barkamolligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri ekanligi aniqlandi.

Shuningdek, Davoniy ustoz shaxsiga alohida e'tibor qaratib, uni nafaqat bilim beruvchi, balki yuksak axloq egasi bo'lgan ma'naviy rahbar sifatida talqin qiladi. Mutafakkirning qarashlarida ustozning odobi, muomalasi, sabr-toqati va shaxsiy namunasi shogird tarbiyasiga bevosita ta'sir qiluvchi muhim omil sifatida ko'rsatiladi. Bu jihat bugungi zamonaviy pedagogik talablarda ham o'z aksini topmoqda.

Tahlillar natijasida oila va ustozning o'zaro hamkorligi barkamol avlodni tarbiyalashning asosiy shartlaridan biri ekanligi asoslab berildi. Agar oilada boshlangan axloqiy tarbiya ta'lim muassasasida davom ettirilsa, yoshlarning ma'naviy immuniteti, ijtimoiy faolligi va axloqiy mas'uliyati yanada kuchayadi. Shu jihatdan Davoniy ilgari surgan g'oyalar hozirgi davrda ham o'zining ilmiy-amaliy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida yoshlar ongiga turli xil mafkuraviy ta'sirlar kuchayib borayotgan bir paytda, Davoniy merosi ma'naviy tarbiya tizimini mustahkamlashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Uning qarashlari yoshlarni milliy qadriyatlar, insonparvarlik, halollik, ilmga muhabbat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda katta pedagogik imkoniyatlarga ega.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Jaloliddin Davoniyning axloqiy tarbiya haqidagi qarashlarini umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalarining "Tarbiya", "Pedagogika", "Ma'naviyat asoslari" fanlari dasturlariga kengroq kiritish maqsadga muvofiqdir.
  2. Ota-onalar uchun oilaviy tarbiya madaniyatini oshirishga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy seminar va treninglarni muntazam tashkil etish zarur.
  3. Ta'lim muassasalarida ustoz-shogird an'alarini mustahkamlash hamda pedagoglarning axloqiy-ma'naviy kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqilishi lozim.
  4. Yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash maqsadida Sharq mutafakkirlari, jumladan Davoniy merosini targ'ib qiluvchi ilmiy-ommabop adabiyotlar va media loyihalarni ko'paytirish tavsiya etiladi.
  5. Oila, maktab va mahalla hamkorligini kuchaytirishga qaratilgan integratsion tarbiyaviy mexanizmlarni takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.
  6. Pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonida mutafakkirlarning axloqiy qarashlari asosida ma'naviy tarbiya metodikasini chuqur o'rgatishga alohida e'tibor qaratish lozim.
  7. Yoshlar orasida ma'naviy tahdidlarga qarshi immunitetni shakllantirishda Davoniy ta'limotidan metodologik asos sifatida foydalanish samarali natija beradi.
  8. Oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlarini zamonaviy ta'lim tizimi bilan uyg'un holda o'rganishga bag'ishlangan ilmiy izlanishlarni kengaytirish tavsiya etiladi.
- Umuman olganda, Jaloliddin Davoniyning oila va ustozning axloqiy tarbiyadagi o'rni haqidagi qarashlari bugungi jamiyatda barkamol avlodni tarbiyalash, ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish va yoshlarning axloqiy dunyoqarashini rivojlantirishda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

5. Tursunov M. Globallashuv va ma'naviy tarbiya muammolari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2022.
6. Yuldashev Q. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2023.
7. Xasanova N. Yoshlar psixologiyasi va ijtimoiy muhit. – Toshkent: Universitet, 2021.
8. Ergashev F. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish, 2024.
9. Nurmatov J. Sharq pedagogik merosi va zamonaviy ta'lim. – Toshkent: Tafakkur, 2023.